

Steven M. B r y a n, *Jesus and Israel's Traditions of Judgement and Restoration* (SNTSMS 117), Cambridge: University Press 2002, ss. 278 (z indeksami).

Studium dotyczy żydowskich tradycji sądu i odrodzenia: ich rozwoju i zrozumienia w Izraelu i przez Jezusa. Składa się ono ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i indeksów. Jest to kolejna monografia ze znanej i cenionej serii rozpraw z zakresu Nowego Testamentu publikowanych w Cambridge w Wielkiej Brytanii.

Tradycje Izraela, dotyczące sądu i odrodzenia, Autor lokuje w ramach żydowskiej eschatologii, w której kontekście możemy jedynie zrozumieć działalność Jezusa. Uczni – jak zauważa – kładą nacisk w Jezusowej eschatologii przede wszystkim na jej przyszłą realizację, co wynika z faktu, że zbyt mało z oczekiwań Izraela wypełniło się za Jego ziemskiej misji. Mówią w związku z tym o jej zapoczątkowanym wypełnieniu się w wymiarze duchowym. Autor usiłuje zweryfikować ten pogląd odwołując się do tradycji sądu i odrodzenia w Izraelu, a następnie w misji Jezusa. W pierwszej części pracy stawia jasno problem i podaje metodę (s. 1-12). Obie tradycje wymagają nie tylko stwierdzenia autentyczności poszczególnych przekazów, ale prześledzenia również ich rozwoju.

Bryan poszukuje punktów styecznych między zapowiadającym przez Jezusa sądem a oczekiwaniami Żydów związanymi z odrodzeniem Izraela. Jak powiązać w częściowo dokonanej eschatologii sąd nad Izraelem z przekonaniem, że odrodzenie już się zaczęło? Autor rozprawy udziela odpowiedzi w kolejnych rozdziałach pracy. Dowodzi, że w przekonaniu Jezusa odrodzenie Izraela nie miało nastąpić po uprzednim sądzie (jak utrzymywano w Izraelu), ale sąd i odrodzenie dokonują się jednocześnie; stanowi to koniec wybraństwa Izraela. Jezus tworzy alternatywną tradycję względem wizji proroków. Podstawowe elementy żydowskiej eschatologii, jak ponowne ukonstytuowanie Izraela, świętość narodu wybranego czy nowa świątynia zaczęły się już z misją Jezusa. Częściowo zrealizowana eschatologia nie jest niczym nowym; za nowość w studium Bryana należy uznać zapoczątkowaną realizację w misji Jezusa oczekiwań związanych z ziemskim wymiarem odrodzenia Izraela, a nie tylko ich wypełnienie w wymiarze duchowym. Odrodzenie Izraela ma – według niego – wymiar społeczny (s. 244). Studium potwierdza jednocześnie wnioski innych uczonych, że Jezus był prorokiem odrodzenia Izraela.

Bryan poddaje analizie wybrane perykopy Ewangelii i naświetla je tekstami pozabiblijnymi, co doprowadza go do wyżej wskazanych wniosków. W przypadku niektórych perykop rzuca nowe światło na ich interpretację. Przykładowo konflikt Jezusa z przywódcami narodu na tle kontaktu z grzesznikami widzi pod kątem odrodzenia Izraela: oponenti Jezusa uważali, że grzesznicy są przeszkodą w przygotowaniu Izraela na nastanie odrodzenia (s. 68); podobne podejście do Samarytan pozwala naświetlić przypowieść w Łk 10, 30-37. Na uwagę zasługują analizy w rozdz. 5, dotyczące czystości związanej ze spożywaniem pokarmów, gdzie w przekonujący sposób odsłania słabe strony niektórych rezultatów badań takich uczonych, jak

J. Neusner czy E. P. Sanders. Pozwala mu to spojrzeć w innym świetle na prawo czystości w kontekście konfrontacji z faryzeuszami i uczonymi oraz przedstawić je jako przeszkodę w realizacji odrodzenia Izraela.

W przeprowadzonym studium jego Autor odwołuje się do licznych źródeł i to z okresu, jakiego dotyczą analizy. Praca wydaje się dobrze udokumentowana źródłowo. Wątpliwości mogą dotyczyć jedynie interpretacji tych źródeł. Dlatego w niektórych przypadkach – chociaż rozumowanie wydaje się bardzo poprawne – można mieć wątpliwości co do zgodności wniosku z rzeczywistym stanem (np. s. 68 i 70). Jak w każdym studium, w którym autor dowodzi pewnej tezy, dostrzega się w kilku przypadkach w pracy Bryana z góry ukierunkowaną interpretację faktów. Ponadto, rzeczywistość sądu i odrodzenia Izraela w samych źródłach nie jest jasna (różne wizje starożytnych autorów) – stąd jasny, całościowy obraz wymyka się naukowym rygorom i pozostawia duże możliwości interpretacyjne.

Wartość studium polega na ukazaniu, w jaki sposób Jezus przejmując żydowskie tradycje sądu i odrodzenia Izraela i poddaje je przetworzeniu, nie każąc jednocześnie tym, którzy czekali na ich realizację, widzieć ją tylko w wymiarze duchowym. Wartość wniosków pozostawiamy ocenie ewentualnych czytelników. Mimo to uznajemy rozprawę za próbę ukazania w nieco nowym świetle postrzegania przez Jezusa rzeczywistości sądu i odrodzenia Izraela.

Waldemar Rakocy CM

Roman Bartnicki, *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*, Warszawa 2003, wyd. 3, ss. 530.

Ks. prof. Roman Bartnicki jest Rektorem Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, jego profesorem oraz wybitnym specjalistą w obszarze badań nad Ewangelią synoptycznymi. Wcześniej dwa wydania książki cieszą się dużym uznaniem wśród uczonych, jak i studentów zajmujących się zagadnieniami dotyczącymi synoptyków. O zainteresowaniu tą problematyką świadczy fakt, że poprzednie nakłady zostały wyczerpane i zaistniała konieczność trzeciego wznowienia publikacji.

Recenzja obejmuje całą pozycję, ale skupia się głównie na tym, co trzecie wydanie (względem poprzednich) wnosi nowego w przegląd problematyki związanej z Ewangelią synoptycznymi. To, co uderza w trzecim wydaniu, to to, że jej Autor śledzi na bieżąco dyskusję na powyższy temat i w każdym kolejnym wydaniu aktualizuje informacje znajdujące się w książce. Dotyczy to wszystkich omawianych zagadnień, gdzie zostają uwzględnione ostatnio opublikowane prace z danego zakresu i prezentowane nowe teorie. Oprócz tego na szczególną uwagę zasługuje fakt, że